F. Magnusen.

Forelæsninger,

Digter-Driften.

Nyerup: Edda.

Röskum eignar Raski
Rýnir höfund brýnnar
Fræði kunn, er fæði —
Fiþr Magnúss niþr.

Indledning

til

Forelæsninger

over

den ældre Edda's

mythiske og ethiske Digte

ved

Finn Magnussen,

Professor.

Kiøbenhavn, 1816.
Trykt hos P. D. Kiøpping.

Den første Intimation udelades her som allene vedkommende Tilhørerne. Kun anmærkes deraf, „at de ommeldte Forelæsninger skyldes en af Fædrelandets meest udmærkede Ædlinges Opfordring og kraftige Opmuntring.“

Jeg behøver ikke at udvikle her, hvor vigtig vedbørlig Kundskab om Nordens gamle Mythologie er for fædrelandske Digtere og Konstnere, for Kiendere og Yndere af deres ædle Frembringelser. Theoretisk er det noksom beviist ved de trende Priisafhandlinger over denne Gienstand af Professorerne Møller, Oehlenschläger og Platou, indrykkede i Maanedsskriftet Minerva for 1801, samt Møllers Forelæsning om den nordiske Mythologies Brugbarhed for de tegnende skiønne Konster, indført i det scandinaviske Litteraturselskabs

Skrifter for 1812; praktisk ved mange herlige Digte af vor Ewald, Pram, Baggesen, Oehlenschläger, Grundtvig o. fl. a., samt ved flere sindrige og skionne Værker af indenlandske Konstnere. Tillige er al Mythologie i Almindelighed, og den nordiske i Særdeleshed, (hvis fornemste Kilder vi her ville undersøge; upaatvivlelig til betydelig Nytte for flere Videnskabers Dyrkere, f. Ex. Theologen og Philosophen, men især Historikeren og Philologen.

De Folkeslag, som have samme Legemsdannelse og nærbeslægtede Sprog, maa menes at være af samme Oprindelse, og at have engang tilforn været forenede. Ligeledes kan man formode, at deres Meninger om Gud, Aander, Verdensbygning o. s. v. have i de ældste Tider været mærkelig overeensstemmende. Naar Mythologen har giort saadanne Opdagelser, eftergrandsket og udviklet de forskiellige ældgamle Mythers Natur og Liighed, veileder han Sagn- og Sproggrandskeren i deres heterogene Undersøgelser, som dog endelig føre til det samme Maal: Berigtigelse af vore hidindtil ufuldkomne Begreber om vor Slægts ældre Hiemstavn, Tilstand og Hændelser.

For et hundrede Aar siden vare der kun Faa, som anede eller vidste, at vort ældre Tungemaal var betydelig overeensstemmende med det græske og romerske. Dette er i nyere Tider bleven paastaaet med Grund af flere Lærde, og nu endog udførlig beviist ved vor Rask's kronede Priisafhandling om det islandske Sprogs Oprindelse. Allerede forhen havde

en af vore lærdeste Oldgrandskere, afg. Justitsraad og Rector Skule Thorlacius anmærket — i Anledning af hans Forklaring over et Sted af Lucan, hentet fra vor egen Hedenold *) — „at de sydligere Landes, især Galliens og Germaniens, og Nordens Mythologie kunne meddele hinanden venskabelig og veiledende Oplysning, dersom den sidste, mere bekiendt og forklaret end hidindtil er skeet, var bleven giort mere tilgængelig for Fremmede." I de sidste Tider ere og vore eddiske Skrifter, mest i de af dem her udkomne Oversættelser, blevne benyttede af tydske og brittiske Lærde, til at forklare deres Historie og Oldsager. I Storbrittannien har endog den lærde Dr. John Jamieson for nylig søgt at forklare den græskromerske og nordiske Mythologies Overeensstemmelse **); men dette hans Arbeide er mest grundet paa den svenske Rudbecks bekiendte store Værk Atlantica, som vel tilstrækkelig vidner om dets Forfatters uhyre Lærdom og Læsning i græsk og latinsk Litteratur, men tillige om hans ganske utilstrækkelige

*) I Afhandlingen om Thor og hans Hammer (Skandinavisk Museum 1802. 4de H.)

**) I hans Dissertation on the historical proofs of the scythian origin of the Greeks, som egentlig er en Indledning til hans Skrift: Hermes Scythicus. Edinburgh 1814. 8.

Kundskab om Nordens gamle Sprog og de deri affattede Skrifter, samt om hans ikke sielden forsætlige Fordreielse af Ord og Citater, saa at dette hans Skrift kun maa bruges med yderste Varsomhed, og kun af dem, som i Forveien have det islandske Sprog fuldkommen inde. Dog er det vist, at Rudbeck havde Ret i Hovedsagen, forsaavidt at Grækerne, samt de tildeels fra dem nedstammende Latinere, og de gothiske Nordboer vare beslægtede Folk, og at adskillige af deres ældste Myther og Troesmeninger vare betydelig overeensstemmende, hvorpaa jeg i det følgende vil komme til at anføre indlysende Exempler.

Allerede i 17de Old lagde flere tydske Lærde Mærke til en paafaldende Liighed mellem de germanisk-gothiske og det persiske Sprog. Denne Bemærkning er siden bleven nærmere bekræftet og udviklet af flere duelige Sproggrandskere i dette og sidstafvigte Aarhundrede. Forsaavidt mig er bekiendt, var en Nederlænder Dr. Elichmann den første, som opdagede Overeensstemmelsen mellem det persiske og det islandske, hvilket sidste Sprog han havde begyndt at lære i Kiøbenhavn, men døde ung i Holland Aar 1659, førend han kunde udføre sit Forsæt at bevise hiin Opdagelse. Dette sees af den lærerige Brevsamling Epistolæ Wormianæ. Siden har vel ingen søgt nærmere at udgrandske disse Sprogs Liighed, førend Professor Rasmussen i Aaret 1813 anmeldte at ville holde Forelæsninger over det persiske Sprog, og ved denne Leilighed vise dets Overeens-

stemmelse med det danske. Uagtet disse Forelæsninger ikke kom i Stand, var Prof. Rasmussen saa god, allene med Hensyn til at befordre Videnskabeligheds Udbredelse, at undervise mig i Begyndelsesgrundene til det persiske Sprog, hvorved jeg blev sat i Stand til at indsee den mærkelige Liighed med det oldnordiske, som det endnu har, skiøndt mahomedanske Arabere have, som Persiens Herskere, giort sig al Umage for at faae dets gamle Sprog udryddet, hvorved det er bleven meget blandet med fremmede Ord.

Denne Opdagelse bestyrkede mig i den af Flere fremsatte Mening, at de indiske Tungemaal, især deres nu døde Moder, Sanscrit, som skulle være det persiske nærpaarørende, ogsaa maatte have noget Slægtskab med det islandske og dets nordiske Døttre. Jeg har ikke været saa heldig, at kunne opnaae nogen grundig Kundskab om disse, især formedelst deres mange og forskiellige Skrifttegn vanskelige Sprogarter, men Paolino's, Jones's, Fr. Schlegels, Adelungs o. fl. Skrifter have dog overbeviist mig om Formodningens Rigtighed *).

Saaledes blev jeg da ledet til Undersøgelser over disse forskiellige Folks ældste os bekiendte Forbindelser, og har fundet en temmelig stærk Sandsynlighed for, at de gamle Perser, en stor Deel af de kaukasiske Folkeslag, samt Hinduernes (eller Indernes) Kriger- og

*) Vor berømte Baggesen har ogsaa engang lovet os et Skrift angaaende Liigheden mellem Dansk og Sanskrit.

Præsteſtammer ere af fælles Oprindelse med vore Forfædre. Ogsaa har jeg bragt i Erfaring, at Inders og Persers ældste Mythologie har en saa paafaldende Overeensstemmelse med den gamle scandinaviske, at mange enkelte Mythers Liighed neppe kan antages at have været tilfældig. Exempler herpaa vil jeg siden ved Leilighed komme til at anføre.

Da jeg vel begriber, at nogle af disse Meninger maa forekomme Mange usandsynlige, saalænge de ikke understøttes af Beviser, være det mig tilladt her at anføre følgende af et Udkast til en Afhandling om de nordiske Asers, disse eddiske Guders og Halvguders, men ellers tildeels historiske Personers Oprindelse fra de kaukasiske Egne, og Folkets endnu værende Levninger sammesteds.

„Historien kan vel ikke oplyse, hvorledes den ældste Befolkning af vort Norden er skeet; men Snorre Sturlesen lærer os i hans Ynglinga-Saga *), at Aserne, vistnok mange Nordboers Forfædre, ere komne hid giennem Rusland og Tydskland fra Egnene østenfor Tanais eller Don, som udløber i det sorte Hav. Denne Beretnings Rigtighed have vel vore største Sagnforskere, Torfæus, Suhm, Schøning o. fl. antaget; men i nyere Tider er den bleven modsagt af adskillige uden tilstrækkelig Grund. De nyeste Reisebeskriveres, især den lærde,

*) I Heimskringla eller Noregs Konúnga Sögur. Tom. I. Khavn 1777. S. 5—16.

Klaproths *) Beretninger og Grandskninger vise den mærkeligste Liighed mellem Kaukasusboernes, især Asers eller Osseters, og vore Forfædres Legemsdannelse, Sprog og Sæder, uden at Forfatterne have taget mindste Hensyn til vort Nordens Aser. Allerede Grækere og Romere berettede, at Sarmaterne, Gothernes Stamfædre, (urigtig forvexlede af mange nyere Sagngrandskere med Slaverne) havde deres Herkomst fra Mederne, og Klaproth har viist, at de vist nok sarmatisk-gothiske Osser eller Aser, som før have boet strax østen for Tanais, ligesom Aserne efter Snorre, nedstamme fra Mederne. Mellem det medisk-persiske Rige og det tilgrændsende Kaukasus, har Samqvem og Forbindelse havt Sted fra de ældste Tider. Persernes ældgamle Religionsbøger sætte deres Riges første Opkomst og Menneskenes første Opholdssteder i Nærheden af hiint berømte Field, som stedse har frembragt de af Legemsdannelse fuldkomneste Mennesker blandt vor Stamme, som dog ansees for fuldkomnere end de øvrige, og kaldes i Alminde-

*) Reise in den Kaukasus und Georgien (1807—8) enthaltend eine vollständige Beschreibung der kaukasischen Länder und ihrer Bewohner. 2 Theile 1812—1814. Kaukasische Sprachen 1814. Beschreibung der russischen Provinzen zwischen dem kaspischen und schwarzen Meere. 1814. Jvf. Reineggs Kaukasus, 2 Th. 1796—97. Engelhardts und Parrots Reise in die Krim und den Kaukasus, 2 Th. 1815.

lighed den kaukasiske. Fra Kaukasus udlede ogsaa Grækerne deres Prometheus, (hvis Fader Japet vist nok er Bibelens Japhet) som gav de første Mennesker Liv, og hans Hustru Asia som gav den store Verdensdeel Navn. At Udspringet til Scandernes Mythologie og de Opholdssteder, som den anviser de første Guder og Mennesker, sandsynlig bør søges i de samme Egne, vil jeg siden stræbe at vise. Skriftens Ararat have nogle, endog jødiske Fortolkere forklaret at være Kaukasus, dette Parseskrifternes ypperste hellige Bierg, der ogsaa vel synes at fortiene de Navne, som Rommel har givet det: Verdens Moderland og Folkenes Port. Vil man end tilsidesætte hine ældgamle Fortællinger som mythiske Sagn, og tye til Historien, da indeholder den, i hvor ufuldkommen vi end have den om de ældste Tider, Efterretninger nok om Indbyggere af medisk-persisk Herkomst i Landene mellem det kaspiske og sorte Hav, og om deres Udvandringer til Europa endog til vore nordiske Lande."

Nærværende Forelæsningers Bestemmelse tillader mig ei at fremstille her mere af hiin historiske Undersøgelse. Dog være det mig tilladt at berøre med faa Ord de fornemste Sætninger, som jeg ved den har søgt at bevise. De ere da: at de østerlandske og nordiske Asers Stamfædre ere os først bekiendte under Navnet Cad-usier, et mægtigt Folk, som under Anførsel af Persen Pars-odes (der maaskee skal betyde saa meget som den parsiske eller persiske Odes, maaskee og den samme som Zendbøgernes

Odesch eller Ode, og en af de nordiske Asers-Odiner) giorde Oprør mod den mediske Konge Artæus, og stiftede i de kaukasiske Egne og ved det kaspiske Hav et mægtigt Rige, hvis fornemste Indbyggere han paa sin Dødsseng lod sværge Mederne et evigt Had, hvilken Ed de og synes at have holdt troligen lige til det medisk-persiske Riges Undergang ved Darius Codomanns Død, — at denne Adskillelse er sandsynlig den samme, som de østerlandske Historieskrivere fortælle om Turans Frafald fra Iran eller Medien, og bestandige Fiendtligheder imellem de to tilforn forenede store Riger, — at de saakaldte Skyther som oversvømmede Medien og tilgrændsende Lande i Cyaxares's Tid tildeels bestode af disse Folk, at de siden tildeels kaldtes Aorser, og have under dette dem af Grækere og Romere givne Navn beriget sig ved Handel med indiske og persiske Varer, men siden tildeels vandret over Tanais kort efter Christi Fødsel igiennem det europæiske Sarmatien til Landene ved Østersøen, og at de langs med eller over dette Hav ere komne til Danmark og Sverrig; at Strabos Aspurg er det samme som Snorres Asgard, hvis Indbyggeres Navne man igienkiender i Plinius's Uscardianer og Asæer; at Aspurgianerne have bemægtiget sig og længe behersket Kongeriget Bosporus, hvilket endog bevises af flere Mynter, som ere slagne der af deres Fyrster; at de øvrige Aser eller Aorser ere blevne fortrængte eller skræmmede bort af Romernes Krige med Mithridat den Store og hans Bundsfor-

vandte, samt tvende Aars Krigstog under Pompejus i de kaukasiske Egne; — at de Tyrker som efter Snorre, Are Frode o. fl. vare blandede med Aserne, virkelig vare et ældgammelt kaukasisk Folk, som af de græsk-romerske Forfattere kaldes As-turcaner, Turker, Tyrker, Siraker m. m.; at de østerlandske Tyrker foregives af de persiske Forfattere, at nedstamme fra Tour eller Tur, ligesom de i Norden indvandrede af den ældste Sagnskriver i Fædrenesproget, Are Frode *), fra Thor; at de ved Tanais og i Caucasus tilbageblevne Aorser og deres Efterkommere siden ere bekiendte under Navnene: Alaner, Alan-orser, Uzer, Jasser, Aser og Osser eller Osseter, under hvilke tre sidste Navne de endnu bygge og boe i Kaukasus, til hvis høitliggende Egne de bleve fordrevne fra Dons Bredder og de lavere Landstrækninger af Mongolerne sidst i det 14de Aarhundrede, og at de ligne Oldtidens Scandinaver i Udseende og Sæder, samt ere, efter Klaproth, det eneste Folk i den hele vidtløftige Biergstrækning, hvis Tungemaal, der ellers tydelig røber persisk Oprindelse, ligner de europæiske i Sprogbygningen, og som endnu i Udtalen beholder det Islænderne egne Bogstav þ, Englændernes th og Grækernes Θ **).

*) Især bekiendt hos os ved Prof. Werlauffs Dissertatio de Ario multiscio. Hafn. 1808.

**) Efter at dette var skrevet, kommer jeg hændelseviis til at læse følgende Stykke i den navnkundige tydske Forfatters Görres's Mythengeschichte.

Med Hensyn til Indernes sandsynlige Slægtskab med Nordboerne, har jeg og bemærket: at ligesom Justinus, Ammianus o. fl. berette, at Perserne vare oprindelige Scyther, med hvilket Navn de gamle tildeels betegnede Indbyggerne af Kaukasus og det kaspiske Havs Omegn, saa siger og Justinus, at de oprettede det bactrianske Rige i Indien, ligesom og

der asiatischen Welt (Heidelberg 1810, 1 B. p. 53), som viser, at han har fattet selvsamme Meninger som jeg, virkelig uden at kiende dette hans Skrift. Han siger nemlig, „Caucasus er en stor mythisk Middelpunkt. Der ligger Eddas Asgard, Asa-Gudernes Borg, hvorfra Sigge eller Odin trængte frem til Scandinavien. Der er det Bierg, hvortil Prometheus blev smeddet, Jodernes Ararat, Mahommedanernes Caf, hvorpaa Jorden hviler, hvor Jætter og Diver boe; der er Zendavestas Albordi (Borz), Vandenes Navle, Himmelborgen, bevogtet af Raschne Rast, Tidernes Bierg, hvorom Himmelens Stierner løbe, hvorfra Sol og Maane udgaae, det Herlighedens ophøiede Bierg, som opsteg til Himmelen, til Maanens og Solens Sphære og til det høieste Lys, (Bun-dehesch p. 72) og hvorfra alle andre Bierges Rødder ere udgangne." I en Anmærkning lægger Görres til, at Strabo taler om en Asburg ved Caucasus, at Stephan fra Byzanz nævner Aspurgerne, og at nyere Reisende berette om Aser eller Oser i eller nærved det nuværende Georgien. Herved paaberaabes Catalogue des manuscr. de la bibl. imp. a Paris 1807. Pallas Reise in die südl. Prov. d. russ. Reichs &c. 1 Th. p. 336.

Strabo fortæller, at Asierne, et skythisk Folk forjagede Grækerne efter Alexanders Død fra Bactriana. Ogsaa beretter Arrian, at fremmede Erobrere havde forhen indtrængt (fra Vesten eller Norden) i Indien og stiftet Riger der, som beherskedes længe af deres Efterkommere. Grækerne kaldte disse Erobrere Dionysos eller Bacchus, og Herakles eller Hercules, maaskee for at smigre Alexander med, at ingen andre end Guder havde før ham trængt ind i Indien som Erobrere. De af Hinduernes Beretninger, som ere blevne os bekiendte i nyere Tider, vidne og om deres ældste Guders og Fyrsters Ankomst, og voldelige Indtrængelse fra Nordens Fielde. Ogsaa berette deres ældste Religionsbøger, at Jætter og Dæmoner ɔ: vilde, fremmede Erobrerfolk, som de tildeels kalde Asur eller Asora, have til forskiellige Tider behersket Indien og undertvunget dets Fyrster og Helte. Muligen gienfinde vi deres og Asiernes Navn i det mægtige Rige Asam, i Nordost fra Bengalen, uovervundet af Asiens os bekiendte mægtigste Erobrere, hvis stærke krigerske Indbyggere have rød og hvid Hudfarve, spise Kiød (ligesom Bodas Dyrkere) lade sine Fruentimmer gaae offentlig uden Slør, og bruge andre oldnordiske Skikke, men ansees af Hinduerne for Troldmænd, og deres Rige som et fortryllet Land, saa at de (efter Mahomed Cazim) nævne det i alle deres Besværgelser og Trolddomssange *). De persiske Historieskrivere for-

*) Description of Asam by Mohamed Cazim, translated from the Persian

tælle og, at Indien oftere er bleven undertvunget og beherſket af Perſerne i de ældſte Tider, og den lærde Tychſen *) anfører af paalidelige Jagttagere, at Indiens Brahmaner og Nairer, eller Præſte-, Fyrſte- og Krigerſtammer, overgaae de øvrige Kaſter langt i Legemsdannelſe og Siælsevner, ſamt beretter det Sagn, at de ere komne ſom Erobrere fra det nordlige Perſien, ligeſom og de gamle veſtlige Jordbeſkrivere ſætte Brachmanerne blot i det nordlige Indien, da de ſiden have udbredt ſig over det Hele. Indernes Religionslære har og udbredt ſig til Tibetaner, Mongoler, Kalmukker, Chineſer m. fl., hvor den har deelt ſig i tvende ſaakaldte lamaiſke Hovedſecter, ſaa og til Japaneſer o. fl. Görres mener i ſit forhen anførte ſindrige Skrift, (p. 45. l. c.) at vore kaukaſiſke Stammefædre ere komne til dette Bierg paa deres Vandring mod Veſt og Nord fra den høie Kantal Biergſtrækning paa Tibets og Indiens Grændſer, hvor de Landes mythiſke Bierge Meru (Grækernes Meros) og Himala ſvare til Perſernes Borz. Snarere troer

by Henry Vanſittart. Aſiatic Reſearches. Vol. 2.

*) De religionis Zoroaſtri apud exteras gentes veſtigiis. Comm. Soc. Reg. Goett. Vol. 12. Her forklares den betydelige Liighed mellem Bibelens og Zend-bøgernes, ſamt flere indiſke Religionsſkrifters Indhold af de krigsfangne Hebræers lange Ophold i det perſiſk-mediſke Rige.

jeg, at de saakaldte Indoscyther, øiensynligen beslægtede med vore nordiske Stammer, ere trængte frem mod Øst fra Caucasus og Egnene ved det caspiske Hav, og have underkastet sig Indien og Persien; men ere igien i senere Tider for en stor Deel undertvungne af arabiske og mongolske (hunniske og øst-tartariske) Erobrere, hvorved Sprog og Troessystemer i de indiske og persiske Riger have undergaaet flere Hovedforandringer.

Jeg haaber, at det nu fremførte vil giøre det fuldkommen begribeligt, at jeg i det følgende ved forekommende Leiligheder vil foretage korte Sammenligninger mellem nordiske og asiatiske Myther, som sandsynligen udsprungne af een Stamme: Aserne *), hvilke Snorre og Are Frode have lært os at kiende som et Erobrerfolk, indtrængt i Scandinavien fra Nærheden af de persiske Grændser eller

*) En vist nok mere systematisk og fyldestgiørende Fremstilling af dette Emne, kunne vi (efter Prof. Vedel Simonsen om Jætte og Ase-Perioden S. 95) vente os i H. H. Biskop Münters Skrift om Nordens Religionshistorie, som endnu ikke er kommen for Lyset. Herlige Bidrag til slige Undersøgelser, saa at sige fra første Haand, have vi — gid vi maatte faae mange flere! — i Braminernes Lærlings, vor Fuglsangs, Oversættelser af mythiske og ethiske Stykker, fra de indiske Sprog, med tilføiede Anmærkninger. (I skandinavisk Museum 1798, Maanedsskriftet Minerva, og Siællands Stifts Landemodes videnskabelige Forhandlinger.)

Landene østen for Tanais — ved en Folkevandring, der ophører at synes utrolig ved Betragtningen af mange senere lignende, og tildeels endnu besynderligere, hvorom Historien forvisser os. Nogle af disse Afer ere, som Guder og Halvguder, hvorfor de enten selv have udgivet sig eller senere ere udgivne af andre efter østerlandsk Maade, den fornemste Gienstand for de saakaldte Edda'er, de mærkeligste Minder om nordisk Hedenolds Tro, Folkesagn og Meninger, som ere os efterladte af Forfædrene *).

Saaledes gives der i den gamle islandske Litteratur to Værker, der tilsammen indeholde den vigtigste Underviisning i oldnordisk Mythologie og Poesie, og som begge ere bekiendte under Navnet **Edda**, nemlig:

*) Det er saare vanskeligt at bestemme, hvorvidt **Heimskringlas** historiske Afer ere at ansee for de samme som Eddaernes mythiske. Uden Tvivl er Troen paa de under dette Navn bekiendte eddiske Guddomme ældre end Aferfolkets Indtrængelse i Norden, og ved dette forplantet her hen fra Orienten; — dets krigerske Fyrster synes at have tillige været Ypperstepræster, siden forvexlede med de Guddomme, hvis Dyrkelse de indførte. — Mennesket Odin og hans Afer have en paafaldende Liighed med Muhamed og hans hellige Hærførere. Dersom den arabiske Erobrer-Profets Religionsregler ikke vare blevne uforanderligen foreskrevne hans Tilhængere i Koranen, vilde han maaskee nu af dem ansees som en incarneret Gud, ligesaa fuldt som Odin efter Nordens ældgamle forvildede Traditioner.

1) Den Ældre eller saakaldte Sæmunds Edda, bestaaende af en Samling ethiske, mythiske og historiske Digte, hvoraf en betydelig Deel er bestemt til at forklares ved disse Forelæsninger; og 2) den Yngre eller saakaldte Snorra-Edda, som egentlig er skrevet i løs Stiil; men indeholder dog flere gamle Brudstykker af mythiske og andre Digte.

Begge disse Skrifter, som bære samme Navn, og maaskee oprindelige have hørt til een Samling, maa vi betragte noget nærmere:

I) Den ældre Edda blev ikke bekiendt uden for Island, førend midt i det 17de Aarhundrede, efter at den lærde Biskop Brynjolf Svendsen Aar 1643 var kommen i Besiddelse af en gammel Pergaments-Codex, der indeholder de fleste og vigtigste Digte, som pleie at regnes til denne Edda. Samme uskatteerlige Bog blev af ham sendt til Kiøbenhavn, formodentlig som en Gave til Kong Frederik den Tredie, forvares endnu i det store kongelige Bibliothek, og er den fuldstændigste gamle Membran som haves. Ogsaa findes i den arnæmagnæanske Haandskriftsamling 6 Pergamentsblade i Qvarto, som indeholde Brudstykker af en ellers tabt fortreffelig Codex; heri haves et heelt Digt (Vegtamsqvida kaldet), som ikke findes i den forskmeldte Codex. I den saakaldte anden eller historiske Afdeling af Sæmunds Edda staae nogle blanke Blade i den gamle Bog, hvis Afskriveren manglende Indhold er ganske tabt, da det ogsaa mangler i de nyere Papiirsafskrifter, hvoraf nogle

dog ere øiensynligen skrevne efter andre gamle nu ganske forsvundne Membraner. Nogle af disse gode Papirs-Codices indeholde flere af de Digte, der regnes til denne Edda, end Membranerne. Vi see heraf, hvor nær alle gamle Afskrifter af denne mageløse Samling have været deres Undergang, og have desstørre Aarsag til at prise den Skiebne, som lykkeligviis har reddet de faa, vi besidde, endskiøndt ingen af dem menes at være ældre end fra det 13de Aarhundrede *).

Til denne Edda regnes i Almindelighed følgende Digte, og, som det synes, prosaiske Uddrag af tabte Qvad — hvilke vi, efter de Nyeres Maade ville inddele i ethiske, mythiske og historiske.

A. Til de ethiske henføres:

1) Hávamál ɔ: Høisangen eller den Høies Sang, upaatvivlelig en hoistmærkværdig Levning fra Hedenold, hvori Odin indføres som talende — indeholder, som det synes, flere Brudstykker af ældgamle Digte, mest over Moral, Levnetsphilosophie og visse mystiske Videnskaber. 2) Sólarlióð ɔ: Solens Sang, — regnes af Nogle ikke til Edda, er forfattet kort efter Christendommens Indførelse i Island, og indeholder moralske Betragtninger, indklædte i en særegen mythisk-mystisk Dragt. — Den findes ved Enden af den kiøbenhavnske Udgaves første Deel.

*) See P. E. Müller über die Aechtheit der Asalehre. S. 73.

B. Til de mythiske:

3) Völuspá.o: Vola's eller Spaaqvindens Spaadom, indeholder det hele System af nordisk Kosmogonie og Theogonie, Menneskers og Dværges Skabelse, Verdens og Gudernes Undergang og Gienfødelse m. m. Ganske fragmentarisk ligesom Hàvamál.

De øvrige mythiske Digte anføres i den Orden, hvori de ere indførte i den kiøbenhavnske Udgaves første Deel.

4) Vafþrúdnismál, hvori Jætten Vafthrudnir fremsætter Spørgsmaal for Odin om Verdens Skabelse og Undergang, den nye Verdens og Menneskeslægts Tilblivelse m. m. 5) Grimnismál, tilskrives Odin, som efter Forerindringen besøgte, under Navnet Grimnir, sin Fostersøn Kong Geirrod, der ikke kiendte ham, men lod ham fængsle efter Fryggs falske Angivelse. I denne Tilstand skal Odin have digtet Sangen, hvori han opregner Gudernes Boliger og sine Navne, fortæller adskilligt om Einheriernes eller de faldne Krigeres Kaar, Verdenstræet o. s. v. 6) Skírnisför eller Skirners Reise til Jotunheim, hvorfra han hentede den skiønne Gerde for Guden Freyr, som var bleven dødelig forelsket i hende. 7) Harbardsliôd indeholder en Samtale mellem Guden Thor og Færgekarlen Harbard, en Jætte, som paa ingen Maade var at bevæge til at sætte Guden over en stor Elv paa sin Færgebaad. 8) Hymisqvida handler om Thors og Tyrs Besøg hos Jætten (Hymir), for at skaffe

Ægir en Kiedel, som han behøvede til et Giæstebud for Guderne, og om Thors mislykkede Forsøg paa at fange Midgardsormen eller Verdensslangen. 9) Ægisdrekka om Gudernes bekiendte Giæstebud hos Ægir og deres Trætte med Loke. 10) Þrymsqvida eller Hamarsheimt, hvorledes Thor, forklædt som Freya, forlover sig med Jætternes Konge Thrym, og faaer saaledes sin stiaalne Hammer tilbage. 11) Hrafnagalldr Odins ɔ: Odins Ravnes Sang eller Tryllerí — ogsaa kaldet Forspiallsliód eller Forudsigelsens Sang — handler om Brages og Heimdalls Gesandtskab fra Guderne til Nornen Idunn, for at udforske Gudernes og Verdens tilkommende Skiebne, hvorom de havde havt sørgelige Drømme og bange Anelser. 12) Vegtamsqvida, hvis Indhold noget ligner den næstforegaaende, da Odin her under Navn af Vegtamr reiser til Hels Bolig, hvor han opvækker en død Spaaqvinde, for at udforske Betydningen af hans elskede Baldurs ængstelige Drømme. 13) Alvismál, hvori Thor spørger Dværgen Alvis, hvem han uforsigtig havde lovet sin Datter til Brud, saalænge om forskiellige Tings Benævnelser i Guders, Vaners, Alfers, Menneskers og Jætters Sprog, til Dvergen skimter Solen, og dræbes eller forstenes af dens Skin. 14) Fiölsvinnsmál ɔ: den meget Videndes Sang, bør efter min Mening ei regnes til de mythiske, undtagen for saavidt den tildeels synes at sigte til Fortidens overtroiske Meninger om visse Genier, som ydede et

elskende Par Held eller Uheld i Kiærlighedssager. Ellers er næsten det hele Digt en Række af obscoene Gaader, hvis egentlige Tendents Ingen, saavidt mig er bekiendt, før har opdaget. 15 Hyndluliód, Hyndlas Sang eller den korte Voluspá, indeholder en Samtale mellem Gudinden Freia og Jættinden Hyndla, hvori gamle Fyrsters og Heltes Navne og Slægter m. m. opregnes.

Hertil maa og regnes: 16) Et Qvad, som ei er trykt i den første, men i den anden Deel af den kiøbenhavnske Udgave — Gróugalldur ɔ: Groas Tryllesang, hvori hun, opvakt for en kort Tid fra de Døde, lærer sin Søn forskiellige Trolddomssange eller Konster.

Endelig findes følgende tvende mythiske Digte i adskillige gode Papirs-Codices af Sæmunds Edda: 17. α) Gróttasaungr ɔ: Sang om Qværnen Grotte, paa hvilken Kong Frode i Danmark lod Jættepigerne Fenia og Menia male Guld — hører egentlig til Snorres Edda, og er udgivet med dansk og latinsk Oversættelse af Skule Thorlacius 1794, hvilken Udgave dog næsten fuldkommen tilintetgiordes i Ildebranden 1795. En tydsk Oversættelse heraf er trykt i Gräters Iduna und Hermode 1812, No. 52, og en engelsk i Walter Scotts og Robert Jamiesons Northern Antiquities, Edinburgh 1815. 17 β) Den saakaldte Gétspeki Heidreks Konúngs eller Gaader, fremsatte af Odin, under Navn af Gestur Blindi for Kong Heidrek med

deres Opløsning. — Er oversat af Sandvig paa dansk og hører egentlig til Sagaen om Skioldmøen Hervor og Kong Heidrek, som er trykt med latinsk Oversættelse baade i Sverrige og Danmark.

C. Historiske eller episke:

18) Völundarqvida. Qvad om den finske Prinds Volund (Angelsaxernes Weland), Nordens Dædalus og den svenske Konge Nidud — er noksom bekiendt af Sandvigs danske, Gråters og Grimmernes tydske Oversættelser, samt Oehlenschlägers romantiske Bearbeidelse i Fortællingen Velents Saga. 19) Helgaqvida Haddingiaskata (eller Haddingiaskada) — Qvad om en norsk Prinds af dette Navn, er oversat paa Latin ved Gråter, paa Tydsk ved Brødrene Grimm. 20-21) Tvende Qvidur eller Qvad om den danske Konge Helge Hundingsbane, Søn af Sigmund, Sønnesøn af Volsung, Volsungernes Stamfader. 22) Sinfiötlalok, et prosaisk Stykke om Helges Broders, Sinfiötles, Endeligt. 23-37) Fiorten Digte af forskiellige Benævnelser, som handle om Sigmunds tredie Søn Sigurd Fafnisbane (Tydskernes Sigfried), hans Kiæreste Brynhild Budledatter, hendes Sødskende Odrun og Kong Atle, Sigurds Kone Gudrun Giukesdatter, hendes Brødre Gunnar, Høgne og Guttorm, som kaldes deels Giukunger, deels Niflunger (i tydsk Niebelungen); om Gudruns Børn, Svanhild og hendes trende Brødre. I disse saakaldte historiske Sange indeholdes mange Efterretninger om Gother,

Franker, Hunner og andre i Middelalderen blomstrende Folk.

Af foranførte Digte ere: Vafþrúdnismál, Grímnismál, Skírnisför, Harbardsliód, Hymisqvida, Ægisdrekka, Þrymsqvida, Hrafnagaldr Odins, Vegtamsqvida, Alvismál, Fiölsvinnsmál, Hyndluliód og Sólarliód, trykte i den store kiøbenhavnske Udgave, 1ste Deel, udkommet i 4to 1787, under Titel: Edda Sæmundar hins Fróda ɔ: Edda rhytmica seu antiqvior, Pars 1ma Odas mythologicas a Resenio non editas continens *). — Gróugaldur og alle de saakaldte historiske Digte udgiøre dens anden Deel, som udkommer i indeværende Aar; ligesom og Hávamál, Völuspá og Gróttasaungr ere bestemte til tredie Deel, saa at det hele Værk, heelt igiennem forsynet med latinsk Oversættelse, oplysende Anmærkninger og forklarende Register over alle forekommende Ord, de ældste vort Stammesprog kan opvise, sammenlignede med de fleste beslægtede Sprogarter, kan ventes at udkomme ved den arnemagnæ-

*) Allerede 8 Aar i Forveien (1777) havde nu værende Etatsraad og Geheime-Archivar Thorkelin udgivet Vafþrúdnismál med latinsk Oversættelse, hvilket Digt saaledes blev det første af de eddiske, som kom for Lyset ved en kritisk Bearbeidelse.

anske Commissions Omsorg og flere ædle Fædrelands-venners Understøttelse.

Af den hele første Deel af dette Værk have vi en maadelig dansk Oversættelse af den ellers flittige og lærde Sproggrandsker Sandvig, under Titel: Forsøg til en Oversættelse af Sæmunds Edda, 8vo. 1ste Hefte. Khavn 1783, 2det Hefte 1785. Ogsaa haves af den en fri engelsk Oversættelse i skiønne Vers (efter vor latinske) af Cottle, trykt i Dublin 1797. Flere af disse Digte (hvilke siden, ved ethvert især skulle nævnes) ere oversatte paa tydsk ved Gräter, og udkomne deels i hans nordische Blumen 1789, deels siden i Tidsskrifterne Bragur og Idunna und Hermode. De øvrige Oversættelser, som jeg kiender af denne Eddas ethiske og mythiske Digte skulle nævnes ved hvert især.

De fleste af Sæmunds Eddas saakaldte historiske Oder ere udgivne i Grundsproget, dog ikke uden mange Trykfeil, af Professor von der Hagen, under Titel: Lieder der älteren oder Sämundischen Edda. Berlin 1812, — med en Indledning over den eddiske Litteratur og dens historiske Digtes Forbindelse med det tydske Niebelungen-Lied og andre gamle Sange af denne Art. Samme Mand har ogsaa begyndt at udgive en tydsk Oversættelse af disse eddiske Sange, med Anmærkninger 1815. Paa samme Tid udgive Brødrene Grimm de samme Sange i Grundsproget med tilføiet Over-

sættelse og Anmærkninger, hvoraf første Bind er udkommet under Titel: Lieder der ältern Edda. Aus der Handschrift herausgegeben und erklärt durch die Brüder Grimm. Berlin 1815. 8vo. Naturligviis fortiener den kiøbenhavnske Udgave langt at foretrækkes begge disse fremmede, skiøndt de ikke ere uden Fortieneste, især med Hensyn til de i Noterne forekommende Bemærkninger, vedkommende Tydsklands Oldsager og gamle Sprog. I Henseende til Textens Correcthed og Oversættelsens Rigtighed synes Grimmernes at være den bedste af de tydske.

Det er bleven meget omtvistet, hvorfor denne Samling af gamle nordiske Digte har faaet Navn af Sæmunds Edda. Længe herskede den urigtige Mening, at den var forfattet af den berømte Islænder Sæmund Sigfussen, kaldet hinn fródi eller den Lærde, hvis udførlige Levnetsbeskrivelse paa Latin, ved Arne Magnussen, staaer foran den kiøbenhavnske Udgave af Værket. En anden kortere indeholdes i Finni Johannæi Historia ecclesiastica Islandiæ, T. I. pag. 198-202. Han var født omtrent 1054, 56 eller 57, altsaa kun rummelig 50 Aar efter det Lovbud, som paabød Christendommens Indførelse i Island, saa at mange hemmelige Hedninger eller christnede Yndere af de fra Hedendommen levnede mythiske Sange maae have levet i hans Tid, og kunnet giøre ham bekiendt med de Oldtidsqvad, som hans fordomsfrie Aand har bre-

ved ham til at forevige. Sin Ungdom tilbragte han med Reiser og Studeringer i Tydskland og Frankrige, efter nogle endog i Italien. Hans Landsmand John Øgmundsen, siden Biskop til Holum i Island og efter Døden optaget i de Helliges Tal, traf ham paa sin Reise til Rom, og tog ham med sig tilbage til Island. Derefter blev vor Sæmund Præst til Odde, hvor han underviste mange Ynglinge i nyttig Lærdom. Han døde 77 Aar gammel, og efterlod sig et Værk om Norges og Islands Historie, som nu er næsten ganske tabt. Urigtig tilskrives ham af Nogle de saakaldte Odde-Annaler. Ligeledes berette Islænderness ældgamle Sagn, at han har forfattet, sammenskrevet eller samlet den efter ham opkaldte Sæmunds Edda, hvorfor Arngrim Jonsen i et Brev til Ole Worm *) meddeler et gammelt skriftligt Vidnesbyrd, som udtrykkelig beretter, at Sæmund har skrevet eller begyndt at samle (samit) Edda, som siden blev fortsat eller forøget af Snorre Sturlesen.

Det er uden for al Tvivl, at Sæmund Frode ikke er Forfatter til de allerfleste Digte i denne Edda; dette viser deres som ofteſt fuldkommen hedenske Aand, deres forskiellige Indhold, Stiil og poetiske Værd, saa og de Benævnelser, flere af dem have, f. Ex. Atlamál og Atlaqvida, som nævnes efter Grænland, et Fylke i det gamle Norge. Dog er det muligt, at Sæmund selv er Forfatter

*) Epistolæ Wormianæ, T. I, pag. 329.

til det christelige Digt Solens Sang, og meget sandsynligt, at han har samlet eller optegnet de fleste af Digtene, enten efter ældre enkelte Afskrifter, eller og efter mundtlig Overlevering, og at han paa samme Maade har ført i Pennen efter andres Frasagn, endog hvor de vare hinanden modstridende, de prosaiske Fortællinger som udfylde de tabte Digtes eller digteriske Brudstykkers Sted, hvilken samvittighedsfulde Methode især bestyrker disse litteraire Mindesmærkers høie Alder. Det forekommer mig ei usandsynligt, at Sæmund paa sine Reiser i Tydskland kan have samlet og oversat nogle af Digtene om Volsunger, Budlunger, Giukunger og Niflunger, efter ældgamle tydske Originaler, maaskee de Sange om Forfædrenes Heltebedrifter, som Carl den Store lod samle, men som menes nu at være aldeles tabte. Dog er det derimod vist, at flere af de eddiske Digte over samme Gienstande have været bekiendte og siungne her i Norden før Sæmunds Dage; det vise de førommeldte Titler paa tvende af de længste blandt dem, (Atlamál og Atlaqvida) og den Bemærkning, som giøres udtrykkelig i de prosaiske Anmærkninger, at de Tydske fortælle Sigurd Fafnisbanes Død anderledes end Digteren. Hvorom alting er, saa ere de eddiske Sange over disse Emner langt ældre end det tydske Niebelungenlied, Heldenbuch og de øvrige til samme Fabelkreds hørende Sange, endog efter de kyndigste tydske Lærdes egen Tilstaaelse.

Fra denne Edda er:

II.) Den Yngre saakaldte prosaiske eller Snorres Edda ganske forskiellig. Ved dette Skrift pleier man især at forstaae det, som indeholdes i de tre Hoved-Codices paa Pergament, man i nyere Tider har havt af Værket, nemlig; α) den kiøbenhavnske kongelige, som menes at være bleven borte ved Flytning i Anledning af Christiansborgs Brand 1794; men haves dog endnu i enkelte nøiagtige Afskrifter. Formodentlig er den skreven forst eller midt i det 14de Aarhundrede. β) Den Wormske, der synes at være skreven forst eller midt i det 15de Aarhundrede, og er endnu paa Universitets-Bibliotheket; deri ere enkelte Papirsblade indskudte for at erstatte andre Bortkomne. γ) Den Upsalske i Sverrige, hvoraf en nøiagtig Afskrift haves her i Universitetets Bogsamling. Den menes at være skrevet først i det 14de Aarhundrede. Desuden har man flere gode gamle Papirs-Codices, der indeholde enkelte Stykker, som ikke haves i nogen af de tre andre. I nyere Tider er alt dette — undtagen den upsalske Codex, der for det meste (efter et troværdigt Dienvidnes, Prof. Nyerups Beretning) er af samme Indhold som de kiøbenhavnske, kun noget forkortet — bleven sammendraget i et eddisk Corpus af John Olassen fra Grunnavik, og forsynet med latinsk Oversættelse, hvilket store Værk, som giemmes i den arnemagnæanske Samling, dog ikke er i saadan Stand, at det kan udgives uden en ny nøiagtig Re-

vision. Ogsaa har Suhm ladet den wormske Codex affkrive og forøge med Tillæg og Varianter efter den kongelige og andre. Dette smukke Haandskrift findes nu i det store kongelige Bibliothek.

Denne Edda kan inddeles i fem Hoveddele:

A.) Mythiske Fortællinger angaaende oldnordisk Cosmogonie og Theogonie (Verdens og Gudernes Tilblivelse) Gudernes, Jætternes og Dæmonernes Bedrifter, deres og Verdens Undergang m. m. De kaldes af nogle Dæmisøgur (ↄ: Exempelfortællinger), et Navn som først er tillagt dem i nyere Tider. De inddeles atter i: 1) Gylfaginning (efter Nyerups Oversættelse: Hvorledes Gylfe blev skuffet) eller Hárs Lygi (Hars eller Odins Løgn). Anledningen til disse Benævnelser er den, at en Kong Gylfe, som regierede i Sverrige førend Aserne bemægtigede sig det, giorde en Reise til deres Hovedstad (det europæiske) Asgard, hvor Odin eller den eddiske Treenighed (Hár Jafnhár og Þridi ↄ: den høie, lige høie og tredie) underrettede ham om Religionens Hemmeligheder, Gudernes og Verdens Skiebne. Paa samme Maade er Indernes fornemste historiske Religionsbog Sambhavam eller Puranam indrettet, da en Konge udfritter deri en Person Paysee, fød af Alfaders (Parabrahmas) uendelige Viisdomsaand, om Verdens Skabelse og Menneskeslægtens ældste Begivenheder *).

*) Paulini a St. Bartholomæo systema Brahmanicum. Romæ 1791. pag. 61.

2) Bragarædur eller Brages Taler, hvori denne Gud fortæller Jætten og Søguden Ægir Gudinden Iduns Bortforelse med de deraf fulgte Begivenheder, samt Poesiens Oprindelse. Det første Æmne er alvorlig bearbeidet af Herder, og det sidste comisk af Baggesen *). Til Brages Taler høre ogsaa Fortællingerne om Thors og Hrungners Kamp, og om Thors Reise til Geirrødargard (Jotunheims Hovedstad) besiunget i et episk Digt af Oehlenschläger **).

Hertil kunne og regnes de Fortællinger, som findes adspredte i den næstfølgende Afdeling Kénningar, nemlig for at forklare Guldets og Krigens Benævnelser. Disse bestaae fornemmelig i Beretninger om det gamle Scandinaviens og Tydsklands Helte, Kong Frode og Rolf Krage, Hogni og Hedin i Danmark, Kong Hølge i Norge, Adils i Sverrig, Sigurd Fafnisbane med de øvrige Volsunger, Giukunger, Niflunger og Budlunger i Tydskland, hvis Begivenheder optage det største Rum i den ældre Eddas historiske Digte.

B.) Kénningar eller poetiske Benævnelser, Betegnelser og Omskrivninger, hvorom danske Læsere, som ikke kunne studere dem i Grundsproget, kunne søge en temmelig fuldstændig Underretning i (den yngre) John Olaffens kronede Priisskrift om Nor-

*) I hans Ungdomsarbeider, 1ste Deel.
**) Thors Reise til Jothunheim i hans nordiske Digte. Khavn 1807.

dens gamle Digtekonst. Khavn 1786. 4to. S. 95 til 118. Saavel disse Benævnelser, som de mythiske Fortællinger, ere heelt igiennem oplyste og bekræftede med de gamle Skialdes Vers, tagne baade af de mythiske Digte i den ældre Edda, og andre af samme Art, som nu ellers vare ganske tabte. Saaledes findes der den hele mærkværdige Grotte=Sang, der ellers undertiden pleier at regnes til den ældre Edda, og de særdeles mærkværdige, ligeledes af Skule Thorlacius udgivne Brudstykker af Thiodolf den Hvinverskes Haustlaung om Thors og Hrungners Kamp, et Fragment af Eilif Gudrunarsens Ærédigt til Guden Thor, Thorsdrápa kaldet, om hans Reise til Geirrodargard, og et af Brage den Gamles Ærédigt om Kong Ragnar Lodbrog, handlende om Heroerne (Gudrun Giukedatters Sønners) Hamders og Sørles Fald i Jormunreks eller Ermanariks Slot, samt et andet Fragment af samme Qvad om Hognes og Hedins Kamp — ligesom og flere mindre af forskiellige, nu ellers forkomne, hedenske Digte til Gudernes, især Thors Berømmelse.

Et Skrift som fuldkommen svarer i sin Indretning til de egentlige Kenningar have Inderne i deres Amarasinha, hvoraf Paolino de St. Bartholomæo har oversat og udgivet den første Afdeling om Himmelens, Solens og Stiernernes poetiske Benævnelser i Sanskrit Sproget, samt i øvrigt givet mange Prøver deraf om Gudernes Navne

m. m. i hans Systema Brahmanicum, trykt i Rom, 4to. 1791.

C.) En Afhandling om det islandske Alphabet og Skrift, saavel med Runer, som med latinsk-gothiske Bogstaver.

D.) En anden om grammaticalske, rhetoriske og poetiske Figurer.

E.) Metrik eller Prosodie, kaldet Háttalykill eller Versarternes Nøgle, hvortil Exemplerne ere for det meste tagne af Snorre Sturlesens trende Æredigte til Kong Hakon den Gamle i Norge og hans Svigersøn Hertug Skule.

De fleste Islændere inddele denne Edda under andre Benævnelser saaledes; 1) Den egentlige Snorra-Edda, nemlig Fortællingerne eller Dæmisögur og Benævnelserne eller Kenningar, 2) Skálda ɔ: Digtekonst eller Digteres Bog, som nu efter de fleste bestaaer af de tvende grammaticalske Afhandlinger; dog ville Nogle, som det synes med Grund, at Kenningar skulle regnes med til Skálda, og Andre, at dette Navn bør tillægges enkelte af disse Hovedstykker.

Endnu maa vi ommelde en berygtet Fortale til denne Edda, som findes foran den wormske Codex (den yngste af de tre Hoved-Membraner). Den handler om Menneskeslægtens Frafald fra den sande Tro til Afguderi, om den græske Mythologie og Asernes formeentlige Oprindelse fra lille Asien og Troja m. m. — som øiensynlig ikke er af Skriftets

første Forfatter; men af en senere Samler, sandsynlig en catholsk Geistlig, som derved har villet betage den følgende Fremstilling af hedenske Myther al skadelig Indflydelse paa svage Siæle, især da man dengang ikke havde noget saadant skrevet System over Landets da herskende Religion i dets eget Sprog. I det mindste kan Snorre ikke have havt nogen Deel i hiint maadelige Produkt, som staaer i aabenbar Modsigelse med hans sundere og sandere Beretninger i Ynglinga Saga. Det meste af denne Fortale mangler baade i vor kongelige og i den upsalske Codex. Dog har baade den kongelige og den Wormske bag efter Brages Taler et indskudt isoleret Stykke, hvori urimelige Sammenligninger anstilles mellem Aserne og Trojanerne, imellem Trojas og Verdens Undergang m. m.; — men det samme Stykke mangler ganske i den upsalske Membran, der synes at være den ældste. Saavel dette som Fortalen ere da vistnok utidige Fostre af fordærvet Munkelærdom, som ikke besad rigtige Begreber om Beliggenheden af det gamle Asgard; men var bleven smittet af Frankers og Britters Indbildninger om Herkomst fra de berømte Trojaner, og deres Hiemstad lille Asien, hvorfor Munkene ikke betænkte sig paa at ombøbe det til Asgard, trods Snorres og hans Forgængeres historiske Undersøgelser af ældgamle nordiske Folkesagn og Sange, og derpaa byggede utvetydige Beretninger.

Endelig findes og, som Tillæg til den wormske Codex en mærkelig Levning af et gammelt Digt, Rígsþáttr eller Rígsmál. Det skildrer Fyrsters, Bonders og Trælles eller Livegnes Stammer, som Kaster af forskiellig Oprindelse, og afgiver et høistmærkværdigt Bidrag til Kundskab om vore hedenske Forfædres Sæder og Levemaade. Det er oversat efter Ordene af Sandvig, dag ved hans Sæmunds Edda, (hvor Originalen ogsaa findes) ligesom og i skiønne Hexametre af Abrahamson, saaledes indrykket i Prof. Nyerups statistisk-historiske Skildring af Danmarks ældre og nyere Tilstand. 1ste Bind. (Kh. 1803).

Af det hele vidtløftige Værk (den yngre Edda) haves ikke endnu nogen fuldstændig Udgave eller Oversættelse. Peder Hansen Resen skylde vi den første, som udkom i Kiøbenhavn 1665, 4to. Deri indeholdes de fleste af Fortællingerne udrevne af deres rette Orden og Sammenhæng; men inddeelte paa en ny Maade, hvortil ere føiede ufuldstændige Tillæg af de saakaldte Kénningar eller de poetiske Benævnelser, med nogle faa af de tilhørende Viser, omsatte i Form af en Ordbog. De latinske Oversættelser ere af to islandske Præster Magnus Olassen og Stephen Olassen, samt den berømte Historiograph Thormod Torfæus. Den hele Udgave er yderlig slet, og især ubrugbar, forsaavidt Grundtexten angaaer. — Ogsaa er den islandske Text af Fortællingerne udgivet, om muligt endnu slettere, efter den upsalske Codex, ved

Göranson 1754, med tilføiet svensk og latinsk Oversættelse. En ny smagfuld Oversættelse paa Dansk af de mythiske Fortællinger, dog med Udeladelse af dem, som handle om Heroerne, og især behandle de samme Æmner, som den saakaldte historiske Deel af den ældre Edda, er udgivet af Nyerup under Titel: Edda eller Scandinavernes hedenske Gudelære. Khavn 1808. Efter denne Oversættelse har Rühs forfærdiget en tydsk, udkommen i Leipzig 1812. Før havde man Jac. Schimmelmanns slette Oversættelse i samme Sprog (Stettin) 1777. Mallets, formedelst Erichsens Deeltagelse, langt bedre Franske udkom i Kiøbenhavn 1756, igien oversat paa Engelsk ved Percy i hans Northern Antiqvities, 2det Bind, 1770. Deraf er atter et Udtog indført i Buttlers Horæ biblicæ, London 1807, og samme Aar er en polsk Oversættelse af Edda (formodentlig ogsaa efter Mallet), udkommen i Witna.

Endnu have vi tilbage at undersøge, hvorfor dette Værk kaldes Snorres Edda, og af hvem det virkelig er forfattet. Foran i den upsalske Pergaments-Codex bevidnes, at den berømte Forfatter til Heimskringla eller de norske Kongers Historie, Snorre Sturlesen — Laugmand paa Island i Republikens sidste Tid, fød 1178, død 1241 — ogsaa har forfattet (samsett) denne Edda, nemlig, eftersom det hedder i bemeldte Paategning — der, saavidt skiønnes kan, skal være af samme Haand som

det øvrige Skrift *) — „Fortællingerne om Ymir og Aserne, Skriftet om det poetiske Sprog og Tingenes Benævnelser, og de Exempler paa Versearter, hvilke han havde digtet til Kong Hakons og Hertug Skules Ære." Den knappe Plads har, da dette er skrevet for at udfylde et bart Rum efter Haandskriftets Fuldførelse, ei tilladt at anføre Bemærkninger om Forfatteren til Fortalen og de senere grammaticalske Tillæg. Paategningens Forfatter synes at have villet tilkiendegive ved den, hvilke Dele af Bogen vare forfattede af den berømte Snorre, hvis Stamtavle ogsaa findes i samme Codex; det øvrige har Afskriveren anseet som en Hovedværket tillagt Commentar. Det foromtmeldte ypperlige Fragment af en Membran i den arnæmagnæanske Samling No. 748 (4to), der synes at være skrevet først i det 14de Aarhundrede tilegner Snorre ogsaa Kenningar, som er en Fortsættelse af de mythiske Fortællinger, hvilke han da formodentlig ogsaa har optegnet. Det tilforn omtalte gamle, af Arngrim citerede skriftlige Vidnesbyrd melder, at Snorre har fuldendt den Edda, som Sæmund havde begyndt at skrive eller samle. Endelig berette islandske Aarbøger, (de saakaldte Annales breviores) at han har sammensat (samsett) Edda, samt mange andre Lærdomsbøger og Historier **).

*) See P. E. Müller l. c. S. 56. Nyerups Afh. i Scand. Litt. Selsk. Skr. 1807. 2 B. S. 166.

**) S. Finni Johannæi Hist. eccl. Isl. T. I. pag. 204.

Disse Vidnesbyrd kunne dog ei hiemle Snorre Deel i andet af denne Edda, end de mythiske Fortællinger (Dæmisögúr) og Tingenes poetiske Benævnelser, (Kénningar) samt de i Metriken anførte Vers, da Skálda eller Tractaten om Grammatiken og Figurerne medfører, at den er forfattet af Olaf Thordarsen, kaldet Hvitaskáld, Laugmand i Island, død Aar 1259. Ogsaa bevidnes dette udtrykkelig af den foranførte gamle Membran. Samme mærkværdige Pergamentsblade vise og, at de før have tilhørt en stor Bog, som har indeholdt Stykker af Værker, hvilke man nu i Almindelighed betragter som ganske forskiellige, nemlig baade den ældre og yngre Edda. Herved bestyrkes hiin Beretning om Sæmunds Edda's Fortsættelse ved Snorre. Den sidstnævnte har vel forøget den ældre Samling af Hedenoldsdigte, som han havde forskaffet sig af Sæmunds Efterladenskaber, med et prosaisk System over den hele nordiske Mythologie, efter en Form som Traditionen, eller maaskee endog ældgamle nu tabte Digte hiemlede. Da dette Skrift egentlig var at ansee som et Tillæg til de Oldtidsqvad, hvis Forklaring, eller maaskee endog paa sine Steder fuldkomne Omskrivning, det indeholdt, behøvede ei mange Steder af dem at indføres. I Kénningar citeres mange mythiske Digte fra Hedenold, som nu ere aldeles forkomne paa de os saaledes opbevarede ubetydelige Fragmenter nær; dog have de været til paa den Tid, da den yngre Edda blev skrevet, og det

samme Tilfælde har da vel og havt Sted med flere nu tabte Digte, som have ligget til Grund for nogle af de eddiske Fortællinger.

De benævnte eddiske Samleres og Forfatteres Familieforhold give og den største Grund til at formode Rigtigheden af de nysanførte Vidnesbyrd. Sæmund Frode efterlod tvende Sønner sine store litteraire Samlinger og endeel af sin Lærdom. Fra hans Søn Lopt gik de over til dennes Søn Jon Loptsen, udmærket ved Videnskabelighed, Klogskab, Ædelmod og Rigdom. Han ægtede en naturlig Datter af Kong Magnus Barfod i Norge og døde Aar 1197. Snorre Sturlesen var hans Fostersøn fra sit 3die til 19de eller 20 Aldersaar, og opholdt sig endnu nogen Tid efter Jons Død paa Odde hos hans Søn, sin Fostbroder Sæmund. I denne lange Tid erhvervede han ved Jon Loptsens Underviisning og herlige Bogsamling den Smag og Lærdom, som have giort hans Navn udødeligt. Jons Søn, Sæmund, var vel den rigeste Mand i Island paa den Tid, men omtales ei i Historien som Dyrker eller Ynder af Lærdom. Det er derfor høist sandsynligt, at Snorre, som selv ogsaa var rig og stedse giorde sig Umage for at erhverve, lade afskrive og selv skrive Bøger, har enten da han første Gang tog bort fra Odde, eller og da han siden, i sin Mandboms og høieste Velmagtsdage reiste derhen paa ny efter Sæmunds Død, og efter hans Sønners Begiering for

as dele hans Bo mellem dem *), benyttet sig af Sæmunds eller hans Sønners Venskab for sig, men Ligegyldighed for Videnskaber, til at komme i Besiddelse af hans efter Sæmund Frode og Jon Loptsen arvede betydelige Bogsamling, hvoriblandt de berømte Hedenoldsdigte, maaskee indførte i en Bog, hvis Levninger vi kalde Sæmunds Edda, hvad enten dette Navn er givet den af Snorre, fordi de vare først samlede paa eller bekomne af ham fra Herregaarden Odde (ligesom Ordet Bredda kommer af Broddr) eller den enten da eller siden er bleven kaldet saa af Odr Digt Fornnft, (ligesom Sledi kommer af Slod) eller og ligefrem Edda, Oldemoder, formedelst Qvadenes store Ælde, maaskee og deres fortrinlige Opbevarelse af gamle Koner, som først pleiede at lære Børnene slige Oldtidssagn og Sange.

Denne Samling har da Snorre forøget med sit mythologiske System og poetiske Benævnelser — og hele Værket er tilsidst bleven fortsat og sluttet af hans forommeldte Broderson Olaf Thordarsen, som blev tildeels opdraget og underviist i boglige Konster af Snorre selv, og var ham stedse kiær og hengiven. Heraf er det saare forklarligt, at Skalda's Forfatter roser Snorre, og har valgt hans Digte til Exempler for sine Regler.

Have Sæmunds og Snorres Edda, som man maa formode af det anførte, engang udgiort et og det samme Værk, et fuldstændigt oldnordisk Cor-

*) Sturlunga Saga. 4 B. 36 Cap.

pūs poeseos — er det ei underligt, at dets tvende Hoveddele, hvilke man nu anseer for to ganske forskiellige Bøger, bære det samme Navn. De mange politiske og physiske Revolutioner i Island efter Olaf Thordarsens Dage, kunde let foranledige en Skilsmisse mellem hiint store Værks tvende Hoveddele, hvoraf en, navnlig Sæmunds Edda, synes at være kommet os til Hænde meget formindsket og beskadiget; men den anden, eller saakaldte Snorres Edda derimod beriget af vankundige Afskrivere med den smagløse Fortale og flere Interpolationer af samme Suurdei, hvilke indpodede Udvæxter dog lettelig kiendes af det kritiske Øie.

Uagtet den ethisk-mythiske Deel af den ældre Edda egentlig er Hovedgienstanden for disse Forelæsninger, ere foranførte Bemærkninger over den yngre dog ikke overflødige, da det i det følgende bliver nødvendigt, jævnlig at sammenholde dens Beretninger med de ældre eddiske Digtes Indhold.

For at denne Indledning ikke skal blive alt for vidtløftig, maa jeg i øvrigt henvise de af mine Læsere, som maatte attraae nærmere Kundskab om Eddaerne og deres Litteratur, saavel til selve Originalværkerne, som til tvende fortræffelige nydanske Skrifter, der begge have været mine Veiledere ved den litterariske Deel af disse Undersøgelser, nemlig: Nyerups Afhandling om Edda (i Scand. Litt. Selsk. Skrifter for 1807. 2 B.) og Müllers om Asalærens og den yngre Eddas Ægthed

i samme Selskabs-Skrifter for 1810, ogsaa oversat paa Tydsk ved Sander, Khavn 1811 — hvormed og kunne jævnføres Nyerups hist. stat. Skildring af Danmarks ældre og nyere Tilstand, 2det Bind; Sammes Udsigt over Nordens ældste Poesie og dens Litteratur *); samt Müller über den Ursprung und Verfall der isländischen Historiographie, nebst einem Anhange über die Nationalitet der altnordischen Gedichte — übersezt von Sander. Kopenh. 1813 — hvortil Originalen er oplæst i det Kgl. danske Videnskabers-Selskab.

Det vil maaskee forekomme mange ved første Diekast overflødigt, at jeg her vil give en dansk Oversættelse af den ældre Eddas mythiske og ethiske Digte, da vi allerede have adskillige saadanne, og tillige af de fleste een latinsk, forfattet af lærde og skarpsindige Antiqvarer, hvis Modersmaal var det islandske. Imidlertid maa det tillades mig at anmærke: at af de mærkeligste blandt hine Digte Voluspá og Hávamál have vi endnu ikke no-

*) Udgivet som et Program til hans og Rahbeks Forelæsninger over Danmarks nyere poetiske Litteratur, Kbh. 1798.

gen brugbar Udgave, eller god dansk Oversættelse; at Sandvigs eneste danske deels ikke mere er at faae, og Oplaget deraf, efter Forlydende solgt som Maculatur, deels er i sig selv meget ufuldkommen; at den store kiøbenhavnske Udgave kun er tilgiængelig for dem som forstaae Latin, da følgelig mange Konstnere og dannede Mænd uden for den egentlig studerede Klasse, som dog ynde og søge at kiende Fædrelandets egen Litteratur, maa være dens Brug foruden, og endelig: at uagtet alle de Fortrin den samme ypperlige Udgave har, have dog flere Feil indsneget sig hos den første Deels lærde Oversættere, Stipendiarius Gudmund Magnæus og Provst Gunnar Paulsen, hvis Meninger ogsaa have afveget fra hinanden i mange Ting, saa at Læserne ei vide hvad de skulle antage for det rigtige. Flere af disse Feil troer jeg at kunne rette, og derved giøre nogle af Digtene mere forstaaelige og interessante. — Det er langt fra mig at ville ophøie mine Talenter over hine flittige Lærdes, eller nedværdige deres Arbeider, men det er — som jeg paa et andet Sted har bemærket, en gammel Erfaring, at jo flere Dyrkere en Videnskab har, desbedre bliver den oplyst, da een seer hvad en anden har overseet.

Saaledes tage vi da fat paa et Værk, som jeg ønsker maa vorde saa behageligt for mine høistærede Herrer Tilhørere, som det er mig kiært:

At minde om det underfulde Land
Som sang for os i de hensvundne Dage,
Og atter kalde Tiderne tilbage
Da Saga troned paa dets kolde Strand,
Da Sæmund Frode greb i sine Strænge
Og Norden lytted til den rene Klang,
Da frem hans Eddas fulde Blomster sprang
Ved Midnatssol paa riimbestrøde Enge. *)

*) Island 1ste Sang 1ste Strophe — i Lewetzows Smaadigte. Khavn 1815.

